

Miksi meidän kaikkien pitäisi olla feministisiä pedagogeja

Armi Mustosmäki

Laukkanen, Anu, Miettinen, Sari, Elonheimo, Aino-Maija, Ojala, Hanna & Saresma, Tuija 2018. Feministisen pedagogiikan ABC – Opas ohjaajille ja opettajille. Tampere: Vastapaino, 291 s.

Suomessa koulutusjärjestelmän ja koko yhteiskunnan läpäissyt tasa-arvoisuuden illuusio on vaikeuttanut keskustelua sukupuolen, yhteiskuntaluokan ja etnisen taustan vaikutuksesta opettamiseen ja oppimiseen. Kuitenkin esimerkiksi eriarvoisuuden periytyvyyden tutkimus on jo tuonut esiin, miten koulutus ja monenlainen huono-osaisuus periytyvät meilläkin eivätkä koulumenestys ja koulutusvalinnat siten ole pelkästään ”itsestä kiinni”. Myös kasvatuksen ja pedagogiikan tutkimuksen sekä sukupuolentutkimuksen monitieteisellä kentällä on valotettu monenlaisia syrjinnän ja kuulumattomuuden kokemuksia, jotka ylläpitävät sekä koulutuksen sisäisiä että yhteiskunnallisia rakenteita ja eroja.

Feministisen pedagogiikan ABC – Opas ohjaajille ja opettajille onkin kaivattu, otteeltaan ja visuaaliselta ilmeeltään kutsuva käsikirja, jonka tarjoamilla näkökulmilla ja työkaluilla voimme tarkastella ympärillämme olevia eroja. Kirja on kokoelmateos ja se ovat toimittaneet kokeneet tutkija-opettajat Anu Laukkanen, Sari Miettinen, Aino-Maija Elonheimo, Hanna Ojala ja Tuija Saresma. He ovat myös sukupuolentutkimusverkosto Hilman keskeisiä hahmoja sekä antaneet feministisen pedagogiikan opetusta verkoston kautta. Yhteensä kirjan kirjoittamiseen on osallistunut yli 30 kirjoittajaa. Kirjan kirjoittajat ovat feminististä pedagogiikkaa työssään soveltavia opettajia, taiteilijoita ja aktivisteja eri puolilta Suomea. Kirjoittajat edustavat eri uravaiheita: useilla on pitkä pedagoginen kokemus, osa toimijoista on kentän uudempia tulokkaita.

Teoksen nimi *Feministisen pedagogiikan ABC* saattaa ohjata ajattelemaan ”vain” naisten ja tyttöjen oikeuksia. Feministinen pedagogiikka ei kuitenkaan ole pelkästään sukupuolen huomioimista opetuksessa ja yhteiskunnassa tai sukupuolten välisten erojen korostamista. Sen sijaan feministinen pedagogiikka pyrkii olemaan *eroille herkkää pedagogiikkaa*. Kyse ei ole vain nais erityisten kysymysten havaitsemisesta vaan myös sukupuolen moninaisuuden, seksuaalisuuden, värin, iän, luokan, ruumiin muodon ja kyvykkyyden perusteella muodostuvien erojen tiedostamisesta.

Kirja antaa monia vastauksia siihen, miksi meidän kaikkien pitäisi olla feministisiä, eroille herkkiä pedagogeja: Opettaja on usein korkeakoulutuksensa vuoksi keskiluokkainen (Suomessa myös usein valkoinen), ja koska koulutus periytyy myös Suomessa, hän saattaa olla myös taustaltaan keskiluokkainen. Opettajan valta-asemassa käsin on hyvä olla tietoi-

nen omista ennakko-olettamuksistaan ja mahdollisista ennakkoluuloistaan esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen, etnisyyden, ruumiin koon ja kyvykkyyden suhteen. On tärkeää huomata, että eri kategorioiden erot, esimerkiksi rodullistamisesta tai ruumiinvammoista johtuvat, voivat olla suurempia kuin tyttöjen ja poikien väliset erot. Teos tuo esiin näitä tärkeitä näkökohtia sekä perus- että korkeakoulutuksen että taiteen ja kansalaistoiminnan parissa toimivien kannalta tärkeillä tavoilla. Äärimmäisen tärkeää on myös se, etteivät kaikki kirjan kirjoittajat ole vain valkoisia, jotka kirjoittavat rasismien ongelmallisuudesta. Moninaisuudesta kirjoittaessa ja opettaessa tulee antaa enemmän tilaa taustoiltaan moninaisille toimijoille.

Teos on rakenteeltaan selkeä, sisällöltään monipuolinen ja ilmeisesti taitettu, mikä tekee lukukokemuksesta miellyttävän. Teos tarjoaa lyhyitä käsitteellisteoreettisia katsauksia sukupuolentutkimuksen peruskäsitteisiin ja feminismin perusteisiin: mitä on esimerkiksi sukupuolisensitiivisyys, yhteiskuntaluokka, ableismi tai queer. Kirja koostuu taustoituksesta, yleistajuisista tietokirjoituksista (esim. ”antirasistinen koulu”), harjoituksista ja menetelmäkuvauksista sekä lyhyistä tietoisuuksista. Taustoituksen ja tietoisuuksien lisäksi teoksessa on paljon erilaisia, mainiota työkaluja ja ideoita, joita voi käyttää opetuksessa (esim. etuoikeuskävely). Lopusta löytyy myös sanasto.

Tietokirjoituksissa käydään läpi feministisen pedagogiikan taustaa: teoreettisen perustan nähdään nivoutuvan Paulo Freiren ajatteluun ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta tavoittelevaan kriittiseen pedagogiikkaan. Feministiaktivisti bell hooks kehitti vapauttavan kasvatuksen ajatusta (teaching to transgress) ja yhdisti kriittiseen pedagogiikkaan postkolonialistisen feminismin ajatuksia sukupuolittamisesta ja rodullistamisesta. Vaikka taustoitus on kirjassa todella lyhyt, se avaa, miten feministisessä pedagogiikassa korostuvat dialoginen opetus ja yhdessä tietämiseen pyrkivä tapa, jotka purkavat opettajan ja oppilaan välistä hierarkiaa ja tallentavan opetuksen (banking education) mallia. Feministisen pedagogiikan keskeiseksi tavoitteeksi onkin muotoiltu ”*pyrkimys rohkaista oppijaa ajattelemaan itse ja kriittisesti ja tuottaa tietoa yhdessä opettajan ja toisten oppijoiden kesken.*”

Taustoituksen ja tietoisuuksien lisäksi teoksessa on paljon erilaisia työkaluja ja varsin valmiita ideoita, joita voi käyttää opetuksessa. Esimerkiksi etuoikeuskävely on lähes valmiiksi käsikirjoitettu harjoitus siitä, miten opiskelijoille voi havainnollistaa erilaisia etuoikeuksia ja eriarvoisuutta tuottavia rakenteita ja miten nämä voivat vaikuttaa yksilön elämässä. Teoksessa on nykyfeministisen tutkimuksen trendien mukaisesti mukana myös useita taidelähtöisiä menetelmiä kuten sarjakuvatyöpaja tai ”feministinen väritystehtävä”. Näiden ideoiden avulla monien on mahdollista monipuolistaa opetustilanteita ja pedagogisia lähestymistapojaan.

Niin kiinnostavia kuin erilaiset harjoitukset ovatkin, kirjan (ainut) ongelma lienee siinä, että se antaa enemmän ideoita niille opettajille, jotka työskentelevät ja opettavat sukupuolentutkimuksen oppiaineessa tai humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla kuten mediatutkimuksen, sosiologian ja kulttuurin tutkimuksen ja kirjallisuuden aloilla. Useimmat kirjan kirjoittajat ovatkin sukupuolentutkimuksen alan tutkijoita ja asiantuntijoita, joten he myös opettavat teemoja ”substanssina” ja siten teemat ovat helpommin istutettavissa opetukseen. Vaikka teos tavoitteidensa mukaisesti soveltuu hyvin laajalle kirjolle erilaisia pedagogeja, korkeakoulun lisäksi myös peruskoulu ja aktivismi mukaan lukien, se tarjoaa yllättävän vähän työkaluja siihen, miten olla feministinen pedagogi ”kovilla aloilla” kuten matematiikan, luonnontieteiden ja terveystieteiden parissa. Riittääkö moninaisten erojen tiedostaminen vai onko se vasta ensimmäinen askel? Miten tiedostaminen viedään käytäntöön ja esimerkiksi matematiikan, biologian tai kvantitatiivisten menetelmien opetukseen korkeakouluissa?

Kirja ei myöskään käsittele perinteistä ammattialojen horisontaalista ja vertikaalista segregatiota ja siitä seuraavia koulutuksen ja työelämän tasa-arvokysymyksiä, esimerkiksi tytöt päätyvät useammin opiskelemaan hoiva- ja kasvatusaloille ja pojat teknisille aloille ja johtaviin tehtäviin. Kirjan tietoisuus yhteiskuntaluokasta, ableismista tai queerista ovat erittäin tarpeellisia kaikille aloille ja eri oppilaitoksissa työskenteleville, mutta lisäksi tarvitaan myös kättä pidempää ja vertaistukea. Jäämme siis odottamaan kirjan kakkososaa!

Armi Mustosmäki on tutkijatohtori yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa, sukupuolentutkimuksen oppiaineessa Tampereen yliopistossa.